

(внутрішній периметр табору) і вели різні розмови. Бандерівці, які докінчували свої 25-літні терміни, застерігали нас: «Хлопці, не будьте наївні. Знайте, якщо ви ходите хоча б втрюх і розмовляєте, то КДБ не заспокоїться доти, доки хоча б один із вас не буде повідомляти їм про характер розмов і ваші наміри». Сьогодні я пишаюся, що цього не сталося. Ніхто не пішов на співпрацю з органами КДБ тоді, а сьогодні (хто живий) – це різні за потужністю особистості, але всі вони віддані українській справі люди. Чому так сталося? Тому що попереду нас були такі особистості як Василь Стус і Василь Лісовий. Ми, якщо і не досягали їхньої моральної планки, все ж старалися рівнятися до них.

Або ще один епізод. У 1976 році влада СРСР змушена була йти на якісь зв'язки із зовнішнім світом аби безнадійно не відстати від розвинутих країн. У цих зносинах із Заходом для СРСР як більшо на оці були політичні в'язні, які не «розколювалися» і не просили помилування. Комуністична влада посилено думала, як би позбутися їх. Ходили чутки, що нас можуть позбавити громадянства і вислати в Західні країни, але не виключалося, що «родіна» може фізично знищити нас, як це робила раніше, затоплюючи баржі, заповнені політв'язнями. Саме під впливом В. Стуса ми були готові й до такого сценарію, бо в 1976 році у документі, який ми готували під назвою «Звернення політв'язнів 19-ї зони до українського народу і до народів світу», ми писали: «Ми не знаємо, що буде з нами завтра, але сьогодні, коли ми є, ми хочемо заявити...». Окрім цього, для мене великої ваги мають слова нашого земляка Якова Гальчевського (легендарного отамана Орла), який у своїй книзі «Проти червоних

окупантів» сказав: «Кожна нова жертва – цеглина в наш національний будинок, бо ніколи людська кров не плететься намарно!» [1, с. 355].

Пам'ятник В. Стусові. Україна відривається від чужого крила, відривається боляче, з кров'ю, втрачаючи кращих своїх синів. Але ж це вже, на сьогодні, реальність. Це збройна боротьба з Росією, можливо, найважча, але остання стадія відриву від цього крила, після чого припиниться смертний лет і почнет свій вільний лет. Це і є той омріяний цивілізований поступ українства, якому В. Стус присвятив все своє коротке життя, а на 47 році віддав і саме життя... Такий пам'ятник мені бачиться величним.

1. *Гальчевський Я.* Проти червоних окупантів / Я. Гальчевський. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори», 2011. – 340 с. 2. *Лісовий В.* Спогади. Поезії / В. Лісовий. – К.: Вид-во «Смолооскип», 2014. – 400 с. 3. *Матвійок К.* «І ми цей шлях пройшли» / К. Матвійок. – Харків: Вид-во «Права людини», 2010. – 420 с. 4. *Овсієнко В.* Загибель Василя Стуса / В. Овсієнко // «Дзеркало тижня». – № 34. – 2002. – 7 вересня. 5. *Овсієнко В.* Як загинув Василь Стус / В. Овсієнко // «Інформаційний бюлетень». – 2011. – 8 вересня. 6. *Сверстюк Є.* На святі надії / Є. Сверстюк. – К.: Вид-во «Наша віра», 1999. – 280 с. 7. *Стус В.* Зібрання творів / В. Стус. – Т. 6. – Кн. 2. – К.: Вид-во «Факт», 2009. – 302 с. 8. *Стус В.* Палімпсести / В. Стус. – К.: Вид-во «Факт», 2003. – 496 с. 9. *Стус В.* Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів. – Упорядник Василь Овсієнко. – К.: ТОВ «Видавництво Кліо», 2013. – 684 с. 10. *Стус В.* Феномен доби / В. Стус. – К.: Вид-во «Кліо», 2015. – 200 с. 11. Українська Гельсінська Група. Документи. Історія. Біографія / Підготували Вахтанг Кіпіані та Василь Овсієнко. – К.: Видання Української Республіканської партії, 1996. – 32 с.

УДК 007:304:070

Богдана Носова

Українська ідентичність у публіцистичному дискурсі: динаміка комунікативних впливів, кризові виклики

Стаття присвячена розгляду проблем національної ідентичності як частини публіцистичного дискурсу і базується на наукових розвідках українських та зарубіжних учених щодо концептуалізації витоків української ідентичності, правдивої топонімічної ідентифікації, радянської русифікації, медіамережевого формату двомовності. Розглядаються зміни у мовній ідентичності: від ідеологічного пригнічення в Радянському союзі до використання у виборчих політтехнологіях у сучасній Україні. Зроблена спроба виокремити нові тенденції мовної ідентичності під час кризових викликів, зокрема, поява нових акцентів двомовності у соціальних мережах. Цією статтею розширюються дослідження української ідентичності, відображеної у публіцистиці. Йдеться також про геополітичні кризові виклики, що постали перед Україною у XXI ст., та як вони вплинули на трансформацію української національної ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, комунікаційний, культура, медіа, публіцистика.

Bogdana Nosova

Ukrainian Identity in Opinion Writing Discourse: the Dynamics of Communication Impacts, Crisis Challenges

The article is devoted to the consideration of issues of national identity as part of an opinion writing discourse and based on scientific researches of Ukrainian and foreign scholars over the conceptualisation of origins of the Ukrainian identity, the true toponymical identification, soviet russification, media-networking form of bilingualism. This study considers the changes in language identity: from ideological oppression in the Soviet Union to use in electoral political technologies in modern Ukraine. The research has attempted to highlight the new trends of the language identity during the crisis challenges, in particular, the emerging of the new emphasis of bilingualism in social networks. The article expands researches of Ukrainian identity, reflected in opinion writing. This study is also for geopolitical crisis challenges facing Ukraine in the 21st century and how they influenced the transformation of Ukrainian national identity.

Keywords: Identity, Communicative, Culture, Media, Journalism.

Богдана Носова

Украинская идентичность в публицистическом дискурсе: динамика коммуникативных влияний, кризисные вызовы

Статья посвящена рассмотрению проблем национальной идентичности как части публицистического дискурса и основывается на научных изысканиях украинских и зарубежных исследователей относительно концептуализации истоков украинской идентичности, правдивой топонимической идентификации, советской русификации, медиасетевого формата двуязычия. Рассматриваются изменения в языковой идентичности: от идеологического угнетения в Советском союзе к использованию в избирательных политтехнологиях в современной Украине. Сделана попытка выделить новые тенденции языковой идентичности во время кризисных

вызовов, в частности, появление новых акцентов двуязычия в социальных сетях. Этой статьей расширяются исследования украинской идентичности, отраженной в публицистике. Речь идет о геополитических кризисных вызовах, которые возникли перед Украиной в XXI в. и как они повлияли на трансформацию украинской национальной идентичности.

Ключевые слова: *идентичность, коммуникационный, культура, медиа, публицистика.*

Актуальність цієї статті полягає у віднайденні акцентів комунікативних впливів, що проявилися як результат дослідження української національної ідентичності у роботах зарубіжних та українських дослідників. Зокрема, йдеться про наукові статті Е. Томпсон, Т. Фрідмена, Т. Снайдера, Г. Куромія. Їхня інтерпретація української національної ідентичності та її складових у період трансформації становлять значний внесок у комунікативну динаміку поширення знань про Україну.

Щоразу, коли назріває потреба розглядати питання ідентичності, окремі автори заглиблюються у структуралізм минулого. А науковий продукт ніби застигає, розчиняється у історичному дискурсі, доводячи суперечку про етнічні, географічні ідентичності до фанатичного превалювання над сучасним. Визнаючи плінність ідентичності, прагнучи подолати вчорашню інерційність, ми вважаємо слушним звернутися до проблемних питань становлення української ідентичності крізь призму їх розуміння у тому числі зарубіжними дослідниками.

Вважаємо, що концептуально потрібно звернути увагу на вивчення змін ідентичності, що пов'язані із розвитком комунікаційних технологій. «Найбільшою цінністю для громадян майбутнього буде їхня ідентичність, що існуватиме насамперед в Інтернеті», – пишуть голова ради директорів компанії Google Е. Шмідт і керівник наукового центру Google Ideas Дж. Коен у книзі «Новий цифровий світ» [19, с. 42]. І хоча з'явиться безліч компаній, що займатимуться конфіденційністю й репутацією, як стверджують ці ж автори, «віртуальна реальність стане такою великою цінністю, що з'явиться навіть чорний ринок, де люди купуватимуть справжні чи вигадані ідентичності» [19, с. 45]. Автори цього передбачення надають ще не надто вмотивовані рекомендації, як контролювати власну конфіденційність і безпеку.

Не можемо не зважати й на той факт, що науковий інтерес до проблем ідентичності часто пов'язують із процесами глобалізації. Такі дослідження, в першу чергу, стосуються шляхів збереження національних культур перед загрозою їхньої уніфікації під тиском світових інтеграційних процесів. Хоча Т. Фрідмен вважає, що глобалізація «уодноріднюючи культури, <...> дає людям змогу в дедалі більших масштабах ділитися своєю індивідуальністю» [18, с. 529], він також закликає розробити численні фільтри для оборони культури від нівеляції та нагадує про існування глокалізму з античних часів. «Глокалізація потрібна для того, щоб ваша країна чи культура змогли засвоїти окремі аспекти глобалізації, скористатися ними й збагатитися, але не дати цим стороннім впливам заповнити й пригнітити себе» [18, с. 386].

На наш погляд, в Українській державі, після проголошення Незалежності, не відразу з'явилося розуміння того, як захищати національну культуру від нівеляції. Фільтри, які мали б постати у владних рішеннях, спочатку ініціювалися творчими спілками, окремими лідерами інтелектуальної думки і не мали логічного завершення. Тільки окремі проекти доносили світові нові меседжі про Україну. Зокрема, так було з питанням про визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом українського народу [6].

У сучасному українському суспільстві національна ідентичність пов'язана з мультикультурністю і багатонаціональністю. Спираючись на дані Державної служби статистики щодо Всеукраїнського перепису населення,

можна стверджувати, що в Україні проживають представники 130 націй і народностей [2]. Така багата різноманітність проявляється у культурно-історичних відмінностях регіонів. У XXI ст. прорахунки в українській державній гуманітарній політиці стосовно регіонів мали складні політико-економічні наслідки. Іншими факторами, що негативно вплинули на формування української ідентичності, були тривалий період бездержавності, належність території розселення титульної нації до різних імперій.

Все це дає підстави вважати тему української ідентичності надзвичайно актуальною. Її філософські, етнічні, структурні аспекти досліджені в працях сучасних вчених. Слід зазначити, що публіцистичний дискурс української ідентичності яскраво представлений у творах І. Дзюби, О. Забужко, П. Кралюка, О. Пахльовської, М. Рябчука, Т. Снайдера. Мета цієї статті показати, як не лише історичні аспекти, а й кризові виклики сучасності впливають на формування української ідентичності. Завдання – привернути увагу до певних особливостей української ідентичності, що в різні часи піддавалися спірному трактуванню українською історіографією, а також до динаміки комунікативних впливів на формування ідентичності, що час від часу змінюються. Методи дослідження ґрунтуються на контент-аналізі текстів.

Помітним є той факт, що українські вчені намагаються змінити підходи до вивчення української ідентичності, прагнучи нового її прочитання, незаангажованого російською історіографією. Як справедливо зауважила українська письменниця О. Забужко, ідентичність значної частини української інтелігенції у 1989–1990 рр. пережила зміну з провінційної на європейську [17, с. 96]. Але ця зміна тоді відбувалася водночас зі значною присутністю радянського дискурсу в багатьох регіонах. Інша проблема, яку також зауважила О. Забужко, була в тому, що «ані я, ні моє покоління в Україні не знали, що таке діалог, як пояснити «себе» іншому, іншій культурі» [17, с. 126]. Відсутність діалогу помітна й зараз – через 24 р. після проголошення Україною незалежності. Вона гальмує позитивні трансформації української ідентичності, породжує втрату віри частини населення в державу, стримує представлення всього українського світової. У свідченнях про початки української ідентичності різні вчені дотримуються різних історичних дат. Є певні праці, в яких акцентується увага на добі Ярослава Мудрого, на літописних згадках. Британський дослідник Е. Вілсон виділяє XVII ст. з Козацькою добою, повстанням 1648 р., київською науково-церковною культурою і стверджує: «Ця доба створила підґрунтя для сучасної української ідентичності» [1, с. 121]. Своє переконання він підкріплює твердженням, що «українська ідентичність більше ґрунтувалася на ідеї козацької свободи, протиставленої царському самодержавству, аніж на етнічних чи релігійних ознаках» [1, с. 122].

Український вчений П. Кралюк не ідеалізує Козацьку добу. Наголошуючи на важливій ролі козацького міфу, він зауважує, що через повстання під проводом Б. Хмельницького відбулася значна втрата еліти і частково міщанства, були зруйновані міста і села. «Ми перетворилися в плебейський народ, де основну масу становило селянство, над яким вивисувалися козаки, – пише П. Кралюк в одній зі статей. – Зрештою колишня Русь (а тепер уже Україна) не

консолідувалася територіально і була розділена між Річчю Посполитою, Московією й Туреччиною» [8].

Із проголошенням Незалежності до історії Української держави, особливо до спірних питань історичної пам'яті, посилюється науковий інтерес. Динаміка комунікативних впливів подає широкую картину досліджень різних аспектів української ідентичності, зокрема, й зарубіжними вченими. Слід з увагою поставитися до такого факту, що коли зарубіжні вчені розглядають проблематику російської ідентичності, походження російської держави, то іноді, під впливом російської історіографії або з політичних мотивів виникає плутанина між поняттями Київська Русь – Московія.

Е. Томпсон, фахівець зі славистики університету Райса (США), ретельно дослідивши впровадження великодержавного статусу Росії в російський культурний дискурс, стверджує, що відмінності між названими поняттями важливі [16, с. 44]. Стосовно походження Московської держави Е. Томпсон також дає роз'яснення, з якого випливає, що спільного кореня у Московії з Київською Руссю не існувало: «...є російський вираз *«московское государство»*, який раніше перекладався англійською мовою як *«Muscovy»*. Він стосується держави з центром у Москві, яка виникла в XIV ст.» [16, с. 40]. Нам здається доцільним таке цитування, щоб підкреслити незаангажованість в українській справі зарубіжної дослідниці Росії, а також для подальшого чіткого розуміння того, як у сучасній РФ відбувається конструювання наднаціональної панросійської ідентичності (за визначенням Н. Пелагеші), що здійснює руйнівний вплив на націєтворчі процеси в Україні.

Разом з цим звертаємо увагу, що професор Римського університету «Ла Сап'єнца» О. Пахльовська критично ставить до того, як у західних університетах абераційний процес торкнувся топонімічної ідентифікації України [12, с. 105]. Справді, окремі зарубіжні вчені іноді висловлюють застереження щодо українського націоналізму, навіть стосовно минулого та його впливу на сучасний світ. Це часом від історичних поглядів переходить до політичної комунікації. Хоча українські країні праві не мають таких позицій в управлінні державою, як, наприклад, представники правих політичних сил у окремих країнах ЄС. Це помітно навіть за результатами виборів.

Багато українських учених у своїх працях звертають увагу на зв'язок між історичною пам'яттю та мовною ідентичністю. Питання історичної пам'яті у формуванні ідентичності в Україні завжди актуальне. Однак проявлялась ця актуальність по-різному. Коли Україна перебувала у складі Радянського союзу, правляча комуністична партія здійснювала програму з формування нової спільноти – радянських людей. Тоді проводилися заходи з нівелювання національних особливостей, переписування історії народів і окремих подій, як-от історія Другої світової війни, а також посилювався ареал вживання російської мови. Відверті виступи на захист збереження національних рис у гуманітарному науковому сегменті мали місце з боку окремих осіб і невеликих об'єднань творчої інтелігенції, науковців. Їх радянська пропаганда намагалася представити як націоналістів – ворогів українців. Парадокс полягав у тому, що підносити і гордитися культурою російського народу не вважалося націоналізмом. У той же час за аналогічній дії стосовно української культури протестувальників або просто незгодних направляли в тюрми, психіатричні лікарні, спецпоселення на півночі Росії. Українська ідентичність перетворювалася на андерграунд суспільного життя. Це проявлялося в окремих діях дисидентів і творах українських митців. Можемо припустити, що це виглядало

мозаїчно на загальному радянському тлі та ніби знаходилося на якійсь паралельній хвилі з культивованою радянською ідентичністю.

Зараз, у період розвитку незалежної держави, також є спроби реваншу радянської, нівелювання української національної ідентичності. У багатьох людей старшого покоління залишається ностальгія за Радянським союзом. Щоб використати їхні почуття під час виборів, політтехнологи окремих партій вдаються до пропаганди минулого, заполітизованих гасел, пропагандистських ток-шоу. Допомагають їм у цьому російські медіа, широко представлені в Україні, а також ті телекомпанії й газети, що перебувають у власності окремих олігархів. Відіграє свою роль і те, що до влади на високому рівні суспільство обирає не завжди високоосвічених, патріотичних лідерів, а «державна – це продукт інтелектуальний», – зауважує О. Пахльовська і додає свій висновок з приводу цього: «Чим неосвіченіша суспільна категорія, тим з більшою агресивністю вона захищає російську, – або, швидше, те, що розуміє під російською мовою та ідентичністю: антизахідний код» [12, с. 464]. Вивчаючи існуючі українські розвідки ідентичності, звертаємо увагу на соціологічні дослідження Центру Разумкова. За результатами опитування цієї служби щодо мовного статусу в квітні 2014 р. 71 % громадян вважали, що українська має бути єдиною державною мовою. Мовна ідентичність віддзеркалює загальні зміни у формуванні української ідентичності на даному етапі у регіонах. За те, щоб лише українська мова була державною, виступають 95,7 % жителів західного регіону, 87,1 % – центрального регіону, 48,6 % – південного регіону, 47,8 % – східного регіону [20].

У таких показниках можна відзначити кілька аспектів: двомовність (українська і російська мовні ідентичності) присутня в українському суспільстві. Природним є той факт, що в Україні проживають 17 % росіян, які є носіями російської мови й російської ідентичності. Але прихильність до всього українського посилюється в кризові часи. Фактор російського імперського вторгнення, намагання військовими діями утвердити нестабільність і руїну також стимулювали поширення української національної ідентичності.

Спостерігаючи наплив інтересу до проблем ідентичності, хочемо привернути увагу до позиції науковця Т. Журженко, яка обґрунтовує «дискурс «двох Україн», що домінував у інтелектуальних дебатах в країні від часу незалежності і формував її сприйняття як на Заході, так і в Росії. Цей дискурс зіставляє україномовний проєвропейський захід і проросійський, ностальгуючий за Радянським союзом схід, як дві історичні та культурні одиниці, сповнені суперечливих колективних пам'ятей й антагоністичних ідентичностей, у яких мало шансів мирно співіснувати як одна країна» [4].

З усього зазначеного вище можна зробити висновок, що суб'єктивні інтерпретації Т. Журженко є рефлексіями на тему одного з аспектів зарубіжного розуміння української ідентичності. За твердженням Т. Журженко, «із сьогоднішньої перспективи, саме президентська виборча кампанія 2004 р. та Помаранчева революція відкрили скриньку Пандори політики ідентичності й поглибили регіональний розкол в Україні» [4]. Думка кожного науковця має право на існування. Ми не можемо погодитися із окремими висновками Т. Журженко щодо регіонального розколу та його поглиблення.

Події Помаранчевої революції для зарубіжних читачів і глядачів, серед інших спікерів, інтерпретувала О. Забужко, яка згодом свої публіцистичні тексти видала у збірнику «Let my people go». Вона вважає, що кліше, поширене за-

хідними журналістами, про кандидата від влади, як «про-російського», а кандидата від опозиції – «прозахідного» у 2004 р. нічого спільного не має з почуттями українських виборців [5, с. 42]. Щодо розколу України, то це слово вона пише в лапках і зауважує: «Якщо вже вважати Україну «розколотою», то розкол цей проходить, відтак, не за географічною, лінгвістичною чи релігійною ознакою, як то довший час намагалися вмовити сценаристи Януковичевої кампанії...» [5, с. 80–81]. Аналізуючи події цього плану важко не погодитися з думкою письменниці, що «розкол насправді пролягає між сьогоднішнім – і днем минулим» [5, с. 56].

Анексія Криму Росією та її військові дії на частині території Донецької і Луганської областей впливають на трансформацію української ідентичності. Але в концепції трансформації очевидним є відхід від політичних і політтехнологічних акцентів на всіляких поділах. Г. Куромія, якому належить фундаментальна праця про свободу і терор у Донбасі, відзначає, що зрусифікований мовно і культурно Донбас може стати іншим. Його прогноз, в якому не йдеться про втрату українських територій, синхронізується з окремими подіями і їх політичними оцінками у XXI ст.: «...населення українського Донбасу, може, йдучи потрібним курсом, розвинути свою національну (українську) ідентичність, тоді як населення Східного Донбасу може не мати іншого вибору, як стати добрими громадянами Росії» [9, с. 478].

Інші дослідники також відзначають, як українське суспільство потерпало від глибокої русифікації по лінії науки, культури, історичної пам'яті в часи царської Росії та Радянського союзу. «Якби українська мова не була фактором нашого націотворення та державних устремлінь, не було б тих 58 хвилин заборони її до вжитку, починаючи з 1622 року аж до розпаду СРСР», – вважає експерт-юрист А. Мальяр [10]. Українська мова тільки у XX ст. зазнавала сильних обмежень під час перебування України у складі Радянського союзу. У XXI ст. політики проросійської орієнтації неодноразово порушували питання зміни статусу російської мови. Пізніше РФ почала загарбницьку кампанію також під гаслом захисту росіян і мови. Але для розуміння штучності загроз російській мові в Україні треба розрізнити поняття вимушеної російськомовності, мови повсякденного вжитку та рідної мови. Так склалося, що за визначенням І. Дзюби, «мільйони українців під тиском обставин справді користуються в суспільному, а часто й приватному побуті російською, але рідною вважають українську і не мають наміру від неї відмовлятися» [3, с. 43]. На сьогодні в Україні відсутні всебічні соціолінгвістичні дослідження процесів зміни аспектів мовної ідентичності. Але треба віддати належне застереженням І. Дзюби, висловленим у його публіцистиці, щодо розчинення української етнічної ідентичності у поліетнічній [3, с. 46]. Причини цього він вбачає у поширенні російськомовності, а також в окупованості України «російськими мас-медіа і російським маскультулом, які є носіями не так російської культури, як пострадянської декультуризації і розкладу» [3, с. 46].

Процеси декультуризації, що понад 70 р. тривали у різних формах, не зникли раптово з проголошенням Незалежності. Політичний скандал (2012 р.) розгорівся стосовно прийняття Закону України «Про засади державної мовної політики». Експертні висновки до нього мали багато зауважень з боку вітчизняних і зарубіжних фахівців. Зауваження Венеціанської комісії, верховного комісара ОБСЄ К. Волленбека широко цитує у дослідженні М. Рябчук [14, с. 199–200] і підсумовує, що «Закон не враховує специфічної (постко-

лоніальної) ситуації в Україні і не передбачає жодних гарантій для української мови, яка в більшості регіонів країни потребує захисту і підтримки значно більшою мірою, ніж панівна російська» [14, с. 200].

О. Забужко, наприклад, вважає, що «мовний критерій як підстава для «розколу» національної ідентичності в Україні – це міф, що має небагато спільного з реальністю бодай тому, що неможливо чітко провести такої географічної межі» [17, с. 249].

Варто також зауважити, що протягом 2014 р. питання мовної ідентичності відформатувалося у несподіваному ракурсі. Багато військових журналістів, які побували на сході України, там, де ведуть захист української території українські війська й добровольці, відзначали у репортажах, що немає значення, як хто до кого звертається – українською чи російською – патріотизм і бажання визвольної перемоги превалюють. Такі тенденції помітні й у соціальних мережах.

Після проголошення Незалежності в Україні посилюлися процеси трансформування української ідентичності. Значною мірою їх стимулювало народження громадянського суспільства, а також важлива просвітницька роль української інтелігенції, яка, попри радянські обмеження, вийшла добре навченою, з глибоким розумінням патріотизму й продовження історичних коренів. Завдяки напливу з української діаспори нових досліджень, раніше заборонених на території Радянської України, відбулося швидке переосмислення історичної спадщини.

На підставі найновіших досліджень української ідентичності вітчизняними й зарубіжними вченими, можемо стверджувати про її трансформації. У науковому дискурсі з'явилося багато визначень, що акцентують на різних аспектах теми ідентичності. Так, Н. Пелагеша, досліджуючи наднаціональні європейську та панросійську ідентичності, довела, що «сучасна регіональна поляризація України та її динаміка є наслідком не тільки культурних відмінностей між населенням сходу та заходу України, що склалися історично, а й результатом політики наднаціональної панросійської ідентичності, що проводиться Російською Федерацією» [13, с. 221].

Т. Снайдер називає Україну країною з «заплутаною історією національних страждань у XX столітті» [15, с. 357]. Якщо пильно переглянути історію не лише України, а й Європи, – то ми побачимо багато воєн, переділів, змін географічних кордонів. Після геополітичних криз починався діалог націй і культур. Т. Снайдер пише, що «якраз тому, що українців було важко придушити, і саме тому, що СРСР була західним прикордонням СРСР, питання її європейської ідентичності було центральним від початку радянської історії» [15, с. 179]. Це пояснюється також змагальністю радянського з європейським. Але якихось особливих прерогатив Радянська Україна не мала. Навпаки, коли йшлося про якісь індустріальні мегапроекти, то не враховувалося питання національної ідентичності, збереження історичної пам'яті, музеєфікації місцевостей, пов'язаних з героїчним минулим українського народу. Так, під час сталінської індустріалізації – будівництва Дніпрогесу – було відселено тисячі людей з території пізніше утворених штучних морів у Подніпров'ї. Натомість затоплено багато українських сіл, які зберігали етнічні раритети, архітектуру православних церков, етнічну ідентичність. Іншим невдалим проектом було спорудження Чорнобильської атомної електростанції в межиріччі Прип'яті і малих річок, де були автохтонні поселення українців, білорусів. Після аварії на ЧАЕС тисячі

людей змушені були порвати зі своїм минулим, переселитися в інші безпечніші місця. Культурні артефакти українських сіл і містечок були пограбовані, деякі не підлягали евакуації через надмірну радіацію.

Угорське повстання (1956 р.), Празька весна (1968 р.), «Солідарність» у Польщі (1980 р.) – кожна з цих подій визначала майбутню європеїзацію українського суспільства. «Зміст концепту європейської ідентичності завжди є продуктом конкурентної боротьби між різними дискурсивними стратегіями», – стверджує А. Пасісниченко [11, с. 23].

На наш погляд, європейська ідентичність хоч і неоднозначно трактована або й заперечувана багатьма дослідниками, набула певного значення для українців після розширення Європейського союзу. Враховуючи особливості інтерпретації української ідентичності у публіцистиці І. Дзюби, О. Забужко, Г. Куромія, Т. Снайдера, можемо зробити висновок про їхнє сучасне прочитання проблеми. Видання статей О. Забужко, Т. Снайдера, що віддзеркалюють публіцистичний дискурс української ідентичності, у провідних зарубіжних медіа свідчить про поширення трансформаційних характеристик цього явища у міжнародній комунікації. Стосовно інтегративних процесів української та європейської ідентичностей, ми швидше дотримуємося думки, висловленої українськими науковцями, що загальноєвропейська ідентичність досі не склалася у стійкі форми, а «ідентичності «європеєць» поки ще не існує» [7, с. 314].

Непокоїть думка про те, що багато наукових платформ із дослідження української національної ідентичності не використовуються у державотворчих процесах. Політичні програми лідерів суспільства часто не спираються на теоретичне підґрунтя українських гуманітарних наук, що зменшує комунікаційні впливи серед іншого й публіцистичного дискурсу української ідентичності у часи кризових викликів і трансформаційних змін.

1. *Вілсон Е.* Українці: несподівана нація / Е. Вілсон. – К.: К. І. С., 2004. – 552 с.; 2. Всеукраїнський перепис населення // інтернет-сайт Державного комітету статистики. – 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/> (05.08.15); 3. *Дзюба І.* Нагнітання мороку: Від чорносотенців початку ХХ століття до українофобів початку століття ХХІ / І. Дзюба. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 503 с.; 4. *Журженко Т.* Розділена нація? Переосмислення ролі політики ідентичності в українській кризі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.in.ua> – 2.06.15 / Т. Журженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1529-tetiana-zhurzhenko-rozdilena-natsiia-pereosmyslennia-rol-i-polityky-identychnosti-v-ukrainskii-kryzi> (08.08.15); 5. *Забужко О.* Let My People Go: 15 текстів про українську революцію / О. Забужко. – К.: Факт, 2005. – 232 с.; 6. Закон України Про Голодомор 1932–1933 років в Україні // інтернет-сайт Верховної Ради України. – 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/376-16> (05.08.15); 7. *Копійка В.* Роль університетської освіти в подоланні кризових явищ національної ідентичності в Європі та їх непрямий вплив на національну ідентичність сучасної України / В. Копійка, О. Андрєєва // Ідея університету: сучасний дискурс: монографія / Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, С. В. Курбатов та ін. / за ред. Л. В. Губерського, С. В. Філіпенка. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 367 с.; 8. *Кралюк П.* Як уникнути помилок минулого? // День. – 2014. – № 212 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/podrobici/yak-uniknuti-pomilok-minulogo> (05.08.15); 9. *Куромія Г.* Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикордоння, 1870–1990-і роки / Г. Куромія; пер. з англ. Г. Кьорян, В. Агеєв. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 510 с.; 10. *Маляр А.* Мовний фактор безпеки [Електронний ресурс] // Українська правда. – 28.11.14 / А. Маляр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2014/11/28/7045346/> (09.08.15); 11. *Пасісниченко А.* Особливості концептуалізації європейської ідентичності в контексті взаємовідносин «старої» та «нової» Європи // Український соціум: наук. журнал. – 2014. – № 2. – С. 18–25; 12. *Палхольська О. Аве, Еуропа!*: тези, доповіді, публіцистика (1989–2008) / О. Палхольська. – Київ: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2008. – 656 с.; 13. *Пелагеша Н.* Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації / Н. Пелагеша. – К.: НІСД, 2008. – 288 с.; 14. *Рябчук М.* Від «хаосу» до «стабільності»: хроніка авторитарної консолідації. – К.: К. І. С., 2012. – 288 с.; 15. *Снайдер Т.* Українська історія, російська політика, європейське майбутнє / Т. Снайдер. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 232 с.; 16. *Томпсон Е. М.* Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / Е. М. Томпсон. – Київ: Основи, 2006. – 368 с.; 17. Український палімпсест: Оксана Забужко в розмові з Ізою Хруслінською / пер. з пол. Д. Матіяш; за ред. І. Андруска та О. Забужко. – К.: КОМОРА, 2014. – 408 с.; 18. *Фрідмен Т. Л.* Лексус і оливкове дерево: зрозуміти глобалізацію / Т. Л. Фрідмен. – Львів: Бібліотека журналу «І», 2002. – 622 с.; 19. *Шмідт Е., Коен Дж.* Новий цифровий світ / Е. Шмідт, Дж. Коен; пер. з англ. Г. Лелів. – Львів: Літопис, 2015. – 368 с.; 20. 71 % громадян вважають, що українська мова є єдиною державною мовою – опитування // УНІАН. – 19.05.14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.unian.ua/politics/919616-71-gromadyan-vvajayut-scho-ukrajinska-mae-buti-edinoyu-derjavnoyu-movoyuopituvannya.html](http://www.unian.ua/politics/919616-71-gromadyan-vvajayut-scho-ukrajinska-moe-buti-edinoyu-derjavnoyu-movoyuopituvannya.html) (08.08.15).

УДК: 39:323.113(=161.2)

Людмила Сорочук

Етнокультурна традиція українства у контексті світового культурного простору

У статті порушується проблема збереження та ширення етнокультурних надбань українців у світовому цивілізаційному просторі. Досліджуються практики фольклорно-етнографічної традиції української діаспори, які є одночасно потенційним ресурсом національно-культурних потреб закордонних українців та зміцнення позитивного іміджу України в світі.

Ключові слова: етнокультура, фольклорно-етнографічна традиція, діаспорна культура, українство, інтеграція, світовий культурний простір.

Ludmyla Sorochuk

Ethno-Cultural Tradition of the Ukrainianness in the Context of World Cultural Space

In the article the problem of preservation and distribution of Ukrainian ethno-cultural heritage in the world civilization is considered. The practice of folklore and ethnographic traditions of the Ukrainian Diaspora is investigated, that is both potential resource of national and cultural needs of foreign Ukrainians and the actor of strengthening of the positive image of Ukraine in the world.

Keywords: Ethnic Culture, Folklore Tradition, Culture of Diaspora, Ukrainianness, Integration, Global Cultural Space.